

УДК 37.091.113:372.32(070.432)

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.9>

Сергій ДУДКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського, м. Полтава, вул. Соборності, 64Ж, Україна, 36014

ORCID: 0000-0002-2560-0825

Бібліографічний опис статті: Дудко, С. (2022). Компетентність керівника закладу загальної середньої освіти у формуванні безпечного та здоров'язбережувального освітнього середовища. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 56–62, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.9>

КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗЗСО У СТВОРЕННІ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Розглядається компетентність керівника закладу загальної середньої освіти у формуванні безпечного та здоров'язбережувального освітнього середовища. Звертається увага, що в професійних стандартах серед переліку управлінських та професійних функцій керівника закладу загальної середньої освіти, пов'язаних із реалізацією побудови НУШ, є здоров'язбережувальна компетентність та професійні функції з розбудови безпечного і здорового освітнього середовища. Методологію дослідження становили праці І. Анохіна, В. Маслова, І. Підласого, О. Ващенко, В. Ільченко, Л. Рибалко, Н. Тамарської, А. Хуторського, А. Цимбалару. Науковці та педагоги у своїх дослідженнях неодноразово звертали увагу на розвиток професійних та управлінських компетентностей керівників закладів освіти. У дослідженні уточнюється поняття «здоров'язбережувальна компетентність». Передбачено, що керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень сприяє здоровому способу життя здобувачів освіти та працівників, забезпечує створення в закладі безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування). Наголошується, що сучасний освітній заклад має забезпечити створення таких умов навчання, за яких усі учасники освітнього процесу матимуть однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, які також мають навчатися в дошкільних та загальноосвітніх установах, а керівник освітнього закладу повинен мати відповідні професійні компетентності та сприяти створенню в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування. Проаналізовано Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі. Таким чином, керівник закладу ЗЗСО має володіти компетентностями щодо цілісного формування безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі.

Ключові слова: компетентність керівника, професійна компетентність, здоров'язбережувальна компетентність, безпечне освітнє середовище, інклюзивне освітнє середовище, стан здоров'я, здоров'язбереження.

Sergey DUDKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogical Skills and Inclusive Education, Poltava Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, MV Ostrogradsky, Poltava, Sobornosti str., 64Zh, Ukraine, 36014

ORCID: 0000-0002-2560-0825

To cite this article: Dudko, S. (2022). Kompetentnist' kerivnyka zakladu zahal'noyi seredn'oyi osvity u formuvanni bezpechnoho ta zdorovya"zberezhuval'noho osvith'oho seredovyshcha [Competence of the head of a general secondary education institution in creating a safe and healthy educational environment]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 56–62, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.9>

COMPETENCE OF ZSSO LEADER IN CREATING A SAFE AND HEALTH ENVIRONMENTAL ENVIRONMENT

The competence of the head of general secondary education institution in the formation of a safe, healthy educational environment is considered. It is noted that in the professional standards among the list of managerial and professional functions of the head of general secondary education institution related to the implementation of the New Ukrainian school is health-preserving competence and professional functions for building a safe and healthy educational environment.

The research methodology consisted of the works of I. Anokhin, V. Maslov, I. Pidlasy, O. Vashchenko, V. Ilchenko,

L. Rybalko, N. Tamarska, A. Khutorsky, and A. Tymbalaru. Scientists and educators in their research have repeatedly drawn attention to the development of professional, managerial competencies of heads of educational institutions.

The study clarifies the concept of "health-preserving competence". It is envisaged that the head of the educational institution, within the limits of his powers, promotes a healthy lifestyle of students and employees of the educational institution and ensures the creation of a safe educational environment in the educational institution, free from violence and bullying. It is emphasized that a modern educational institution should ensure the creation of such learning conditions under which all participants in the educational process will have equal access to education, including children with special educational needs, who should also study in preschool and secondary schools, and the head of the educational institution should have appropriate professional competencies and promote the creation of an inclusive educational environment, universal design and intelligent adaptation in the educational institution. An analysis of the National Strategy for Building a Safe and Healthy Educational Environment in the New Ukrainian School.

Thus, the head of the general secondary education institution must have the competencies for the holistic formation of a safe and healthy educational environment in the New Ukrainian School.

Key words: *managerial competence, professional competence, health-preserving competence, safe educational environment, inclusive educational environment, state of health, health-preserving.*

Актуальність проблеми. Євроінтеграція України як держави спонукала до реформування освітньої галузі та побудови Нової української школи. Ці зміни у сфері освіти вимагають від керівника закладу загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) опанування оновлених управлінських та професійних компетентностей. Керівник має бути лідером у закладі, тому розгляд питання управлінської компетентності керівника сьогодні є актуальним. Навчальним закладам надано автономію, що посилює відповідальність керівників шкіл, спонукає їх до професійного зростання та набуття професійних компетентностей. Серед переліку управлінських та професійних функцій, пов'язаних із реалізацією побудови НУШ, є здоров'язбережувальна компетентність та професійні функції з розбудови безпечного і здорового освітнього середовища. Статтею 26 Закону України «Про освіту» (Про освіту : Закон України, 2017) передбачено, що керівник навчального закладу в межах наданих йому повноважень сприяє здоровому способу життя здобувачів освіти й працівників закладу та забезпечує створення безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування). Отже, кожен керівник ЗЗСО має розумітися на засадах здоров'язбережувальної діяльності освітнього закладу, що й визначає актуальність цієї проблематики.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика професійних компетентностей керівника закладу освіти неодноразово була предметом обговорення вітчизняних науковців. Формуванню професійних компетентностей керівника закладу освіти присвячені наукові дослідження І. Анохіної, І. Бега, В. Григори, В. Демчука, М. Євтуха, Г. Єльнікової, І. Зязюна,

Л. Калініної, Л. Карамушки, В. Маслова, Н. Ничкало, І. Підласого та інших. Питання зростання рівня професійної компетентності керівників, підвищення управлінської культури розглядається в багатьох дослідженнях зарубіжних учених (Г. Емерсона, А. Файоля, Ф. Герцберга, А. Маслоу, Ф. Тейлора та ін.). У своїх наукових доробках учені визначають принципи діяльності керівника ЗЗСО, структурують орієнтовні моделі функціональних компетентностей керівника навчального закладу, серед яких належне місце посідають питання збереження під час освітнього процесу здоров'я учнів, формування засад здорового способу життя.

Питання побудови безпечного, здорового, а отже, здоров'язбережувального освітнього середовища неодноразово висвітлювалися в наукових працях, освітніх публікаціях М. Башмакова, Я. Берегового, О. Ващенко, С. Дудка, В. Ільченко, Л. Рибалко, Г. Мешко, А. Цимбалару та ін. Формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів та напрями здоров'язбережувальної діяльності учителів розкриваються в працях Н. Абаскалова, І. Анохіна, О. Алексеєва, Д. Вороніна, Т. Железної, Н. Тамарської, А. Хуторського, В. Сергієнко, О. Савченко, В. Омельченко, Г. Мещерякова, І. Ніколаєва. У своїх працях автори публікацій уточнюють визначення здоров'язбережувальної компетентності, пропонують способи її формування.

У літературі трапляється декілька визначень терміна «здоров'язбережувальна компетентність». Так, І. Анохіна розглядає здоров'язбережувальну компетентність як готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтримкою, зміцненням та збереженням здоров'я (як свого, так і оточення)

(Анохіна, 2007). У наших дослідженнях здоров'язбережувальну компетентність розглядаємо як динамічну комбіновану здатність учня до застосування набутих під час освітнього процесу здоров'язбережувальних знань, умінь, ставлень, цінностей, способів мислення, поглядів, особистого здоров'язбережувального життєвого досвіду; здатність до втілення власної здоров'язбережувальної поведінки, до власного здоров'язбережувального способу життя, який впливає на збереження та розвиток власного здоров'я та здоров'я інших людей, посилюючи якість власного життя та життя суспільства загалом (Дудко, 2021). Аналіз опрацьованих першоджерел дає можливість стверджувати, що педагогами та науковцями проблемі компетентності керівника ЗЗСО щодо створення безпечного здоров'язбережувального освітнього середовища належної уваги не приділено, а ця тематика потребує детального аналізу та опрацювання.

Мета дослідження – обґрунтувати важливість формування здоров'язбережувальної компетентності керівника ЗЗСО, розкрити напрями, які сприятимуть її розвитку, що дасть можливість організувати освітній процес у закладі з формування здоров'язбережувальної компетентності школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи питання управлінської компетентності керівника, педагога, науковці, психологи визначають у своїх працях концептуальні засади побудови змісту і структури орієнтовної моделі функціональної компетентності керівників освітніх закладів з урахуванням основних аспектів діяльності. Зокрема, доктор педагогічних наук, професор В. Маслов (Маслов, 2004) визначає такі принципи управлінської діяльності керівника ЗЗСО: інформаційного забезпечення, прогностичного планування, моделювання, зворотного зв'язку, роботи з кадрами, економічного господарювання, персональної відповідальності та колегіальності, гуманізації і психологізації тощо. Структуруючи орієнтовну модель функціональних компетентностей керівника навчального закладу, науковець у складнику моделі професійної компетентності визначає здоровий спосіб особистого життя, фізичне здоров'я, а в змісті функціональних компетентностей керівника – знання нормативно-конструктивних документів із питань охорони здоров'я учнів та працівників школи. Н. Тамар-

ська, аналізуючи суть здоров'язбережувальної діяльності в освітньому закладі, зазначає, що здоров'язбережувальна компетентність виявляється в проведенні профілактичних заходів і застосуванні здоров'язбережувальних технологій людьми, що знають закономірності процесу здоров'язбереження (Тамарська, 2002). Такими фахівцями, на наше переконання, мають бути керівники та педагоги ЗЗСО.

Набуваючи компетентності в цьому напрямі, керівник ЗЗСО має звернути увагу на зміни в чинному законодавстві, висвітлені в ухвалених останніми роками ЗУ «Про освіту», ЗУ «Про повну загальну освіту». Закон України «Про освіту» визначає права та обов'язки здобувачів освіти щодо: спортивної, оздоровчої, культурної, просвітницької, наукової і науково-технічної діяльності тощо; безпечних та нешкідливих умов навчання, утримання і праці; захисту під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти; отримання соціальних та психолого-педагогічних послуг особою, яка постраждала від булінгу (цькування), стала його свідком або вчинила булінг (цькування). У законодавстві знаходимо визначення безпечного освітнього середовища, булінгу, його ознак. Так, безпечне освітнє середовище визначається як сукупність умов у закладі освіти, що внеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів або надання неякісних послуг із харчування шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема, шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Оскільки сучасний освітній заклад має забезпечити створення таких умов навчання,

за яких усі учасники освітнього процесу матимуть однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими потребами, які також мають навчатися в дошкільних та загальноосвітніх закладах, доходимо висновку, що керівник ЗЗСО повинен мати відповідні професійні компетентності та сприяти створенню в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування, що забезпечить безпечне, комфортне та здоров'язбережувальне освітнє середовище. Інклюзивне освітнє середовище в сучасному законодавстві визначається як сукупність умов, способів і засобів реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням потреб та можливостей (Про освіту : Закон України, 2017). Американський архітектор Рон Мейс окреслив універсальний дизайн як такий, який можуть використовувати всі люди максимально (без необхідності адаптації або спеціального дизайну). Чинне законодавство універсальний дизайн у сфері освіти представляє як дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну. Зокрема, маємо зазначити, що Концепція НУШ розроблялася за принципами універсального дизайну. Беручи до відома розуміння цього терміна, маємо підсумувати, що такий підхід до освітнього простору стосується не тільки аспектів навчання, а й напрямів реформування публічного управління освітою осіб з особливими потребами.

Керівник ЗЗСО має також урахувати у своїй роботі статтю 21 ЗУ «Про повну загальну середню освіту», у якій зазначається, що заклад освіти має створити безпечне освітнє середовище з метою забезпечення належних і безпечних умов навчання, виховання, розвитку учнів, а також сформувати в них гігієнічні навички та засади здорового способу життя (Про повну загальну середню освіту : Закон України, 2020). Усі учні закладів освіти незалежно від підпорядкування, типу й форми власності мають забезпечуватися медичним обслуговуванням, що здійснюється медичними працівниками, які входять до штату таких закладів освіти або відповідних закладів охорони здоров'я у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України,

а заклади охорони здоров'я спільно з органами управління освітою та органами охорони здоров'я щороку мають забезпечувати безоплатне проведення медичного огляду учнів, моніторити стан здоров'я, вживати лікувально-профілактичних заходів.

Останні дослідження педагогів та науковців показують, що освітнє середовище сучасного навчального закладу не виконує функції збереження та зміцнення здоров'я дітей (Дудко, 2021: 231). Важлива роль сучасного загальноосвітнього навчального закладу щодо забезпечення здоров'я школяра зумовлена також особливостями його функціонування як цілісної багаторівневої системи, що впродовж тривалого часу істотно впливає на психічний та фізичний розвиток особистості (Отич, 2018; Бойчук, 2017). Більш цілісні засади до організації безпечного та здорового освітнього середовища закладені в Національній стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі, схваленій Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. У вищезазначеному документі, окрім традиційної мети, стратегічних цілей та завдань, аналізується сучасний стан розбудови безпечного і здорового освітнього середовища та проблеми, які потребують вирішення (зокрема, щодо стану здоров'я учнів). У Стратегії детально аналізується стан здоров'я школярів за опитуваннями, проведеними у 2018 році Українським інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка, статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України за 2017 рік, даними опитування Всесвітньої організації охорони здоров'я в рамках проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» у 2018 році. Національна стратегія розроблена з урахуванням стратегічних документів Всесвітньої організації охорони здоров'я, зокрема Глобальної стратегії охорони здоров'я жінок, дітей і підлітків на 2016–2030 роки, розробленої на підтримку Цілей сталого розвитку, та відповідно до Конвенції ООН про права дитини. Так, розроблення Національної стратегії зумовлене необхідністю побудови безпечного та здорового освітнього середовища в Новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх та медичних послуг. Передбачається, що формування безпечного

та здорового освітнього середовища сприятиме кращій реалізації інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів, їх потенціалу, а також позитивно вплине на стан громадського здоров'я, економіки та демографії в Україні загалом (Про національну стратегію розбудови безпечного та здорового освітнього середовища в НУШ, 2020). Проблемою, яка потребує розв'язання в сучасному освітньому закладі, є низький рівень культури безпечної, здорової поведінки та ненасильницької взаємодії в дітей шкільного віку, інших учасників освітнього процесу, погіршення стану здоров'я учнів, недостатній рівень доступності, безпечності й комфортності умов шкільного навчання. В очікуваних результатах Стратегії передбачається, що заклади освіти відповідатимуть критеріям санітарного та епідеміологічного добробуту, матимуть сучасну матеріально-технічну базу для організації навчання, у тому числі формування здоров'язбережувальних компетенцій та забезпечення фізичної активності учнів; організація харчування в закладах освіти здійснюватиметься згідно із законодавством, усі учасники освітнього процесу матимуть доступ до здорової їжі та питної води, а матеріально-технічне забезпечення їдалень (харчоблоків) закладів освіти буде сучасним і спроможним забезпечити потреби в здоровому та збалансованому харчуванні учнів, педагогічних працівників, інших учасників освітнього процесу тощо. Щодо питань здорового харчування, то слід зазначити, що на державному рівні цим напрямом опікується перша леді Олена Зеленська. Останніми змінами в харчуванні українських школярів є вживання їжі без солі, цукру, без ковбасних виробів, до того ж усе має готуватися в пароконвекторах, тобто на пару. Євген Клопотенко розробив збірник рецептур для шкільного харчування з оновленими стравами. Харчування здійснюється за системою HASSP, яка є міжнародною системою перевірки якості приготування продуктів.

Захищеності, безпеці та емоційному комфорту в школах присвячені масштабні міжнародні проекти і програми InnoSchool, TALIS (Teaching and Learning International Survey), «Доброзичливі до дітей школи» (ЮНІСЕФ), збереженням та зміцненням здоров'я дітей під час освітнього процесу опікується партнер цього проекту ГО «Здоров Будь» з теми «Здо-

рове шкільне харчування: огляд нововведень та очікувані результати» та ін. Вищезазначене вимагає від керівника освітнього закладу набувати відповідних компетентностей, звертаючись до наукових першоджерел, беручи участь у реалізації різноманітних міжнародних і всеукраїнських проєктів, адже в них закладено досвід, дослідження з проблеми, результати, напрями діяльності, методичні та дидактичні рекомендації, практичні напрацювання тощо.

На нашу думку, керівник закладу загальної середньої освіти має усвідомити, що в сучасному освітньому процесі можуть бути фактори ризику, які негативно впливають на здоров'я дітей. До таких належить стресовість в адаптаційні періоди навчання, недостатній рівень професійної компетентності педагогічних працівників (особливо молодих учителів) із питань здоров'язбереження та зміцнення здоров'я вихованців, невідповідність у застосуванні методик та технологій віковим та функціональним особливостям розвитку дітей, нераціональна організація освітньої діяльності, невиконання елементарних санітарних та гігієнічних вимог до організації освітнього процесу, які також призводять до погіршення здоров'я дітей. Усе це переконує в необхідності запровадити здоров'язбережувальну діяльність, спеціальні заходи зі збереження та зміцнення здоров'я школярів, а отже, сформувані в керівника ЗЗСО відповідну управлінську компетентність.

Один з обов'язків керівника – сприяти здоровому способу життя здобувачів освіти та працівників закладу (стаття 26 Закону України «Про освіту»). Оскільки формування здорового способу життя школярів багато в чому залежить від правильно побудованого освітнього процесу, керівнику навчального закладу необхідно докласти зусиль для організації такого освітнього середовища, яке буде не тільки зберігати здоров'я, а й розвивати його, у школярів буде формуватися здоров'язбережувальна та здоров'ярозвивальна компетентності, а педагогічний колектив працюватиме над тим, щоб сформувати учня як особистість, здатну ухвалювати виважені рішення, усвідомлювати свою відповідальність за них, пізнавати себе й навколишній світ, турбуватися за власне здоров'я та здоров'я оточення, спроможну вибудувати активну життєву позицію на засадах здорового способу життя та любові до своєї родини, країни,

всього українського народу, а отже, з національним життєствердним здоров'язбережувальним образом світу. Як показує власний досвід роботи керівником навчального закладу, здоров'я школярів безпосередньо залежить від правильно побудованого освітнього процесу, застосування здоров'язбережувальних методик та технологій здорового харчування, рухової активності учнів, правильного режиму активності та відпочинку, особливостей сімейного виховання. Тому вважаємо, що необхідно приділити увагу професійним компетентностям учителів, оскільки саме це є нагальною потребою сьогодення. Професійні компетентності – це ті напрями, за допомогою яких учителі обирають і виконують свою професійну діяльність (Железна, 2018). Директор ЗЗСО має ознайомити кожного працівника закладу з вимогами нормативно-правових документів щодо виявлення ознак булінгу, іншого насильства та запобігання йому. У закладі розробляється, затверджується та оприлюднюється на сайті план заходів із протидії булінгу, відповідно до якого проводиться цикл тренінгів з усіма учасниками освітнього процесу щодо попередження насильства та антибулінгової політики. Керівник має подбати про наскрізне включення тем в освітньому процесі про здорове харчування, користь фізичної активності, спорту, правила екологічної поведінки задля сталого розвитку суспільства, спрямування учителів на підвищення власного професійного розвитку шляхом бенчмаркінгу з формування навичок здорового способу життя, інтеграції здоров'язбережувальної та екологічної компетентностей до викладання всіх предметів навчального плану. Керівник має подбати про те, щоб в освітньому закладі функціонували спортивні секції та гуртки, середовище, яке мотивує до активності (ігрові

майданчики, спортивні майданчики, створення можливостей для рухової активності в приміщеннях, доступ до спортивного обладнання під час перерв тощо); активно залучати батьків до питань планування фізичної активності, проведення спортивних заходів; розширювати партнерство з громадою (спортивними клубами, бібліотеками, соціальними підприємствами); співпрацювати з медичними установами тощо.

Висновки й перспективи останніх досліджень. Системні зміни у сфері вітчизняної освіти вимагають від керівника ЗЗСО нових підходів, у зв'язку з чим змінюються його ролі, функції й компетентності. У сучасних умовах керівник ЗЗСО має виступати в ролі менеджера, ефективність діяльності якого залежить від його професійних компетентностей. Однією з найбільш затребуваних трудових функцій є організація здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища. Для реалізації цієї функції керівник ЗЗСО має опанувати здоров'язбережувальну професійну компетентність, яка пронизує всі управлінські компетентності. Сучасний керівник має розуміти, що створення безпечного здоров'язбережувального освітнього середовища забезпечить зміцнення та збереження здоров'я учасників освітнього процесу, допоможе їм стати різнобічно розвинутими, вихованими і соціалізованими особистостями. Тому вважаємо, що перспектива подальших досліджень вищезазначеного питання полягає в емпіричному вивченні особливостей управлінських компетентностей керівника ЗНЗ, зокрема професійної здоров'язбережувальної, та в розробленні на цій основі ефективних методик, моделей та технік, що допоможуть сформувати цілісну структуру здоров'язбережувальної діяльності освітнього закладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анохина И.А. Приобщение дошкольников к здоровому образу жизни : Методические рекомендации. Ульяновск : УИПК – ПРО, 2007. 80 с.
2. Дудко С.Г. Актуальність формування здоров'язбережувальної та здоров'язрозвиваючої компетентностей учнів 5–6 класів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* : науковий збірник, 2021. № 41. С. 229–242.
3. Железна Т.П. Теоретичне моделювання розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2018. Вип. 137. С. 78–89.
4. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. Ю. Бойчука. Харків: вид. Рожко С.Г., 2017. 488 с

5. Маслов В.І. *Наукові підходи до визначення змісту управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу / Підготовка керівника середнього закладу освіти / за заг. ред. Л.І. Даниленко. Київ, 2004. С. 53–61.*
6. Нові вимоги до компетентностей керівників шкіл в Україні: посібник для слухачів закладів післядипломної педагогічної освіти, керівників закладів загальної середньої освіти, здобувачів вищої освіти за спеціалізаціями «Управління навчальним закладом» та «Управління проектами» / за заг. ред. О.М. Отич. Київ-Одеса, 2018. 74 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712155/1/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8%20book%20WEB.pdf> (дата звернення: 10.01.2022).
7. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі : Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення: 10.01.2022).
8. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 10.01.2022).
9. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. Дата оновлення: 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> >. (дата звернення: 18.08.2021).
10. Тамарская Н.В., Русакова С.В., Гагина М.Б. Управление учебно-воспитательным процессом в классе (здоровьесберегающий аспект) : учебно-методическое пособие для учителя. Калининград : Изд-во КГУ. 2002. 31 с.

REFERENCES:

1. Anokhina I. (2007) Priobshcheniye doshkol'nikov k zdorovomu obrazu zhizni [Introducing preschoolers to a healthy lifestyle] Ul'yanovsk : UIPK – PRO [in Ukraine].
2. Dudko S. (2021) Aktual'nist' formuvannya zdorov'yazberezhual'noyi ta zdorov'yarozvyvayuchoyi kompetentnostey uchniv 5-6 klasiv. [The urgency of forming health-preserving and health-developing competencies of students of 5-6 grades] *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk: mizhvuziv's'kyi zbirnyk naukovykh prats' molodykh vchenykh Drohobyt's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka: naukovyy zbirnyk – Current issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko: scientific collection*, 41, 229–242 [in Ukraine].
3. Zhelyeznova T. (2018) Teoretychne modelyuvannya rozvytku zdorov'yazberezhual'noyi kompetentnosti vchyteliv osnovnoyi shkoly [Theoretical modeling of the development of health-preserving competence of primary school teachers] *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realiyi ta perspektyvy – Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Drahomanov. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects*. 137. 78–89 [in Ukraine].
4. Boychuk Yu. D. (Eds.). (2017). *Zahal'na teoriya zdorov'ya ta zdorov'yazberezhennya : kolektyvna monohrafiya [General theory of health and health: a collective monograph]*. Kharkiv: vyd. Rozhko S. H. [in Ukraine].
5. Maslov V. I. & Danylenko L. I. (2004). Naukovi pidkhody do vyznachennya zmistu upravlins'koyi kompetentnosti kerivnyka zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu [Scientific approaches to determining the content of managerial competence of the head of a secondary school]. *Pidhotovka kerivnyka seredn'oho zakladu osvity – Preparation of the head of a secondary school*. (pp. 53–61). Kyiv. [in Ukraine].
6. Otich O. M. (Eds.). (2018). *Novi vymohy do kompetentnostey kerivnykiv shkil v Ukrayini: posibnyk dlya slukhachiv zakladiv pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity, kerivnykiv zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity, zdobuvachiv vyshchoyi osvity za spetsializatsiyamy "Upravlinnya navchal'nym zakladom" ta "Upravlinnya proektamy" [New requirements for the competencies of school principals in Ukraine: a guide for students of postgraduate pedagogical education, heads of general secondary "Management" and "Project Management"]*. Kyiv-Odessa. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/712155/1/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8%20book%20WEB.pdf> [in Ukraine].
7. Decree of the President of Ukraine (2020) *Pro Nacionaljnu strategiju rozbudovy bezpechnogho i zdorovogho osvitnjogho seredovyshha u novij ukrajinskij shkoli* [On the National Strategy for Building a Safe and Healthy Educational Environment in the New Ukrainian School], Kyiv: 25 May 2020 no. 195/2020. Retrieved from.: <https://zakon.rada.gov.ua> > [in Ukraine].
8. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 No 2145-VIII [On education: Law of Ukraine of 05.09.2017 No 2145-VIII.] URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukraine].
9. Law of Ukraine (2020) *Pro povnu zaghaljnu serednju osvitu* [On complete general secondary education], Kyiv : 16.01.2020 no. 463-IX. Retrieved from.: <https://zakon.rada.gov.ua> > [in Ukraine].
10. Tamarskaya N. V., Rusakova S. V., Gagina M. B. (2002). *Upravleniye uchebno-vospitatel'nym protsessom v klasse (zdorov'ye sberegayushchiy aspekt) : uchebno-metodicheskoye posobiye dlya uchitelya [Management of the educational process in the classroom (health-saving aspect): teaching aid for the teacher]*. Kaliningrad: Publishing house of KSU [in Ukraine].